

Könyvheti utazások

Az olvasva utazás nyilván nem pótolja a valódi világlátást, de előkészíti azt, vagy segít az utólagos vissza-idézésben, földolgozásban, amely éppoly öröm, mint az útiélmény eredeti átélése, azaz a különbséggel, hogy kevésbé fárasztó és mégis korlatlanul nyújtható-ismételhető... Jól tudjuk, sokan élnek is azzal a módszerrel, hogy beülnek egy-egy könyvelmes karosszék időgépebe, s könyvvel a kézben indítják el magukat, mintegy vázszövevényen a múltba, vagy a messzi tájak ismert, netán még nem is látott téri-beli távolságai felé.

Múltbéli tájakon

Még az utazás közvetlen szolgálatára rendelt beke-
reknek, útikönyveknek is
vannak rendszeres olvasói,
az pedig természetes, hogy
utazás előtt ezeket alaposan
áttanulmányozzuk. De most
nem útikönyvekről szeretnék
szólni, hanem olyan irodal-
mi alkotásokról, amelyek a
mostani könyvhéten az úti-
élménnyel írói módon aján-
dekoztak meg bennünket. S
az első ilyen mű épenséggel
múltbéli tájakra visz el: egy
párját ritkítva okos, re-
formkori magyar nő: Wesse-
lényi Polixéna Olaszthoni és
schweizi utazások című
könyve. Másfél száz év előtti
útiélményekről van szó, amik-
or is az utazgatás még ko-
rántsem volt veszélytelen
foglatosság — úti balese-
tek, sőt rablások voltak napi-
renden. Európa-szerte, hát
még a „brigantik” földjén, Itá-
liában. A bator magyar hölgy
azonban semmitől sem riad
vissza, s anyagi helyzete is
megengedi, hogy utazzék. De
nemcsak utazik — lát is, s
nemcsak meglát, hanem köz-
vetíteni is képes, amit tap-
asztalt, a nálunk polgárosul-
tabb, gazdagabb, de mégis-
csak vadregényes Svájcban,
s a minden tekintetben ro-
mantikus Olaszthonban egy-
aránt. Színesen, szellemesen,
szép magyarsággal ír, de
nemcsak az érdekes, hogy
miről, mit és miként, hanem
saját egyénisége is: élénk,
öntudatos női intelligenciáján
kissé mintha Weöres
Sándor nemrégiben megál-
modott Psychéjének előképe
volna: szuverén női személyi-

ség, amely oly ritka volt
akkoriban, sőt még ma is —
ideálkép...

Hosszú weekend

Egy másik, ámde mai ma-
gyar író nagyonkorunkbeli,
mégis: nem kevésbé, ro-
mantikus tájakra visz el, s
nem kevésbé társadalmi töl-
tést ad annak, amit megír.
Karinthy Ferencről van szó,
akinek Hosszú weekend cí-
mű kötete valóságban is gro-
teszk elrajzolsággal közveti-
ti számunkra Amerika éle-
tét, legromantikusabb mű-
vésztörténete pedig a görög
szigeteken játszódik. E táj-
nak megejtő szépsége úgy
idéződik föl Marich Géza
magyar író — egy afféle fia-
talabb Márai — ott-tartózkodá-
sának megírásánál, hogy szinte hon-
vágyat érzünk a déli kék ég
és még kékebb tenger, a sely-
mes fővény, a kis parti koc-
sák iránt. A végül is krimi-
be torkolló történet kielégíti
örök kalandhajlamunkat is
— de ez voltaképpen csak
ráadás, e kisregénynek épp-
úgy, mint a kötet többi no-
vellájának legfőbb értéke

épp a távoli világok, s embe-
reik hol varázslatos, hol gu-
nyos megidézése...

Volt aztán a könyvhéten
egy valódi útirajz és város-
leírás is, mégpedig az örök
Párizsról. A francia főváros
„örök” volta pedig e könyv-
ben azzal is plasztikusabbá
vált, hogy a szerző valóban
beültet bennünket útiidő-
gépebe: bemutatja a frissen
felszabadult, negyvenötös Pá-
rizst, és visszatérünk vele
tíz, majd húsz év múlva, te-
hát az ötvenes és hetvenes
évek közepén — ez utóbbi
már szinte ma, napjaink Pá-
rizsának minden ellentmon-
dásával, a korábban szinte
egyeduralkodó amerikai ven-
kő dégek háttérbe szorulásával
— hiszen ahogy az író rezig-
nántan elmeséli, helyüket má-
ra nagypénzű arabok foglal-
ták el. Az efféle észrevéte-
leket annál figyelemreméltó-
bak, mert a szerző maga is
amerikai, s nem is akárcsi, a
legjobb tollú ottani írók egyi-
ke, Irwin Shaw, akinek
Oroszlánkölykök című regé-
nye világszerte talán a legol-
vasottabb háborús
regény. A Párizs! Pá-
rizs! persze: „best seller”,

az író pedig csak Irwin, ko-
rántsem Bernard Shaw, de
hogy írni tud, mégpedig szel-
lemesen, színesen, sőt ironi-
kusan — az vitathatatlan.
Épp itt ideálisak ezek a —
kissé — felszínes írói ére-
nyek, utóvégre most nem kell
történelmi-társadalmi össze-
függéseket fölírni, jelleme-
ket ábrázolni... Csakhogy
az összefüggések mégis föl-
tárulnak, mert Shaw-nak jó
szeme, s jó tolla van: a Pá-
rizs felszabadításáról írt
helyszíni riport például egy-
szerre mulatságos, abszurd
és megrendítő; mindenké-
ppen mélyen emberi és igazul
történelmi.

Tiszta öröm

A könyvnek egyenrangú-
ként szerepeltetett társszerző-
je egy Searle nevű kitűnő
grafikus, akinek stílusa a mi
Szalay Lajosunkra emlékez-
tet, csak ironikusabb, sőt hu-
morosabb — épp ezért reme-
kül illik Párizshoz. Illik? Il-
lenék, ha nem lenne kicsi a
méret, rossz a papír és szür-
ke a festék — de hiszen er-
ről már volt szó egy korábbi
cikkben. A könyv minden-
képpen a frissen pezsgő pári-
zsi életet idézi. Ami nem kis
dolgoz és tiszta öröm.

KRISTÓ NAGY ISTVÁN

Két mesemondó — egy kötetben

A szegedi Papp György grafikusművész
linómetaszetei díszítik Dobos Ilona Gyé-
mántkigyó című néprajzi kötetét, amely az
idei könyvhét alkalmával látott napvilá-
got.
Dobos Ilona kötetében Ordódy József és
Kovács Károly meséit adja közre. Azokat
a meséket, amelyeket 15—20 évvel ezelőtt
vett hangszalagra. A két mesemondóról
tudni illik: Ordódy József Alsószéregován
született és Erseküvadkerten élt. Meséinek
hallgatói az uradalmi munkán köréje gyűlt
társai voltak. Később Budapesten, építke-
zésen dolgozott, „Apám szolgáember volt”
— vallja. Gyakran hurekolkodtak egyik
pusztáról a másikra, laktak Csesztvén, Te-
reskén, Bánkon. Mindez még a múlt század
nyolcvanas éveiben történt. Csak három
elemi végzett Ordódy József, annak
ellenére, hogy jól tanult, olvasni is tudott,
írni is, de nehézkesen.
Dobos Ilona így összegezi a vele folyta-
tott beszélgetéseket: „Már idős ember
volt, 65 éves, amikor a felszabadulást meg-
érte. Néhány évig éjjeliorként dolgozott,
majd rokonai tartották el. Nagy szerelme
volt, hogy nem kapott nyugdíjat, mivel
munkaviszonyát nem tudta igazolni. Ha-
lála évében 1966-ban látogattam meg
utóllára. Flete során nagyon sok ember
hallgatta meséit, társai, akikkel együtt
dolgozott a különböző nógádi uradalmak-

ban, majd Budapesten. — Tizenhárom ül-
tük körül az asztalt a csomózóban, apám
meg mesélt. Órák hosszat, megállás nél-
kül. Nem is ment a munka, ha ő nem
volt ott — vallja leánya. Volt olyan me-
séje, így az Erős János is, amelyet három
napig mesélt folytatásokban.
Kovács Károlyra egy somogyi mesemondó,
Tóth Szőke Józsefné hívta fel a figye-
lmet, aki újabb házasság révén került
a Fejér megyei Rácalmásra. Kovács Ká-
roly apja muzsikus cigány, anyja magyar
asszony volt. Életét Fejér megyében élte
le. A második világháborúban deportáltak,
35 kilóra fogyva érkezett vissza Rácal-
másra, 1945-ben. 50. életévében, 1968-ban
megkapta a „Népművészet Mestere” ki-
tüntetést, 1972-ben halt meg.
Mindkét mesemondó magyar paraszti
meséket és hiedelemtörténetek egész gar-
madatát őrizte meg. A meseszövegeken erő-
sen érezhető a biblia, a kereszténység ha-
tása, de a misztériumjátékok és a népi
kultúra archaikus szájnyelvénye is moti-
vumai tettenérhetők a szövegekben. A két
mesemondó „alkotásai” közül mindenké-
ppen figyelemre méltó Kertész Jankó, Ju-
haszi Péter és Sisa Pista története, vala-
mint Tündérszép Ilona és a Gyémántkigyó
gazdagon árnyalt meséje. (Szépirodalmi
Könyvkiadó, 1981.)

POLNER ZOLTÁN

A Tiszatáj júniusi számáról

Keresztury Dezső, Kiss Dé-
nes, Serfőző Simon és Pintér
Lajos versei olvashatók a
legfrissebb folyóiratszám
életén, valamint Tornai József
A halál igazsága című írása.
Amikor Krakko állam, volt
Valójában a Tiszatáj szépiro-
dalmi anyaga most ennyiből
áll, mivel a lapok többségét
a Most — Punte — Híd ro-
vat összeállítása tölti ki,
amelynek címe: Krakko kör-
kép.

Történelmi időszakokat,
eseményeket elevenít Petneki
Aron: Egy krakkói polgár
feljegyzései Báthori István
korából és Kovács István:
Amikor Krakko állam, volt
Valójában a Tiszatáj szépiro-
dalmi anyaga most ennyiből
áll, mivel a lapok többségét
a Most — Punte — Híd ro-
vat összeállítása tölti ki,
amelynek címe: Krakko kör-
kép.

„Talán Bécsen kívül nincs
még egy ilyen külföldi város,
ahol ennyire otthonosan jár-
hat magyar utazó. Ősei
nyomdokába lépve, mert
szinte a középkor korai szá-
zadai óta mindig sűrűn meg-
fordultak magyarok benne.
Uralkodóink és kísérete
többnyire szívesen látott ven-
dég volt az ország fővárosá-
ban... Nyomdokában mag-
yar nyelvű könyvek születtek,
híres egyetemét magyar
ifjak szívesen látogatták.
... Lengyel irodalmi és mű-
velődéstörténeti összeállítá-
sunknak a mostani alkalom-
mal Krakko a fókusz. Ennek
a lengyel városnak a múltjá-
ból, történelmi és kulturális
hagyományából, magyar
kapcsolataiból szeretnénk
iszéltőt adni. Képtünk termé-
zetesen töredékes lesz, his-
zen például kapcsolataink-
nak fontos eseményéről egy-
általán nem szólnak. A gaz-
dag irodalmi múltból és je-
lenből is csupán alig néhány
jelenség bemutatására nyílik
lehetőség. Megszólaltatunk
krakkói költőket, történésze-
ket, akik a város kultúrájának ná-
lunk kevésbé ismert hagyo-
mányaira és eseményeire
szeretnénk ráirányítani a fi-
gyelmet — írja az összeál-
lítást bevezetőjében Kiss Gy.
Csaba.

Helyet kapott még az
anyagban Jan Blonski iroda-
lomtörténeti tanulmányának
részlete Gombrowiczről, Kiss
Gy. Csaba könyvismertető
írása Franciszek Ziejka: Len-
gyel mítoszok között című kö-
tetéről, Kovács István a krak-
kói irodalmi folyóiratot a
Pismo-t mutatja be, Lagzi
István Jan Dabrowski törté-
netírón tevékenységének mag-
yar vonatkozásait összegzi
és szerepel egy interjúja is,
amelyet Waclaw Felczak tör-
ténésszel, a krakkói Jagello-
nak fontos eseményéről egy-
általán nem szólnak. A gaz-
dag irodalmi múltból és je-
lenből is csupán alig néhány
jelenség bemutatására nyílik
lehetőség. Megszólaltatunk
krakkói költőket, történésze-
ket, akik a város kultúrájának ná-
lunk kevésbé ismert hagyo-
mányaira és eseményeire
szeretnénk ráirányítani a fi-
gyelmet — írja az összeál-
lítást bevezetőjében Kiss Gy.
Csaba.

A Krakko körképben ol-
vasható Csordás Gábor
Krakkói beszélgetések című
írása, amelyben irodalmáro-
król, szerkesztőkről esik szó.
Wisława Szymborska, Jerzy
Harasynowicz, Leszek A.
Moczułski és Adam Zaga-
jeuski verseinek csokrát
nyújtják az olvasóknak a kö-
vetkező lapok.

A Hazai Tükör rovatban a
Tiszatáj című szociográfia
sorozat folytatódik Tóth Béla
kalauzolásával. A Kritika ro-
vatban Eörsi István Ürügye-
szeretnénk ráirányítani a fi-
gyelmet — írja az összeál-
lítást bevezetőjében Kiss Gy.
Csaba.
Száműzött szívárvány című
verseskönyvről, Szőcs Géza:
Párbaj avagy a huszonhar-
madik hóhullás című verskö-
tetéről és Mester Zsolt Kop-
pantó című regényéről olvas-
hatunk kritikát, Nekrológban
búcsúzik a Tiszatáj a közel-
múltban elhunyt Zelk Zo-
lántól.

B. P.

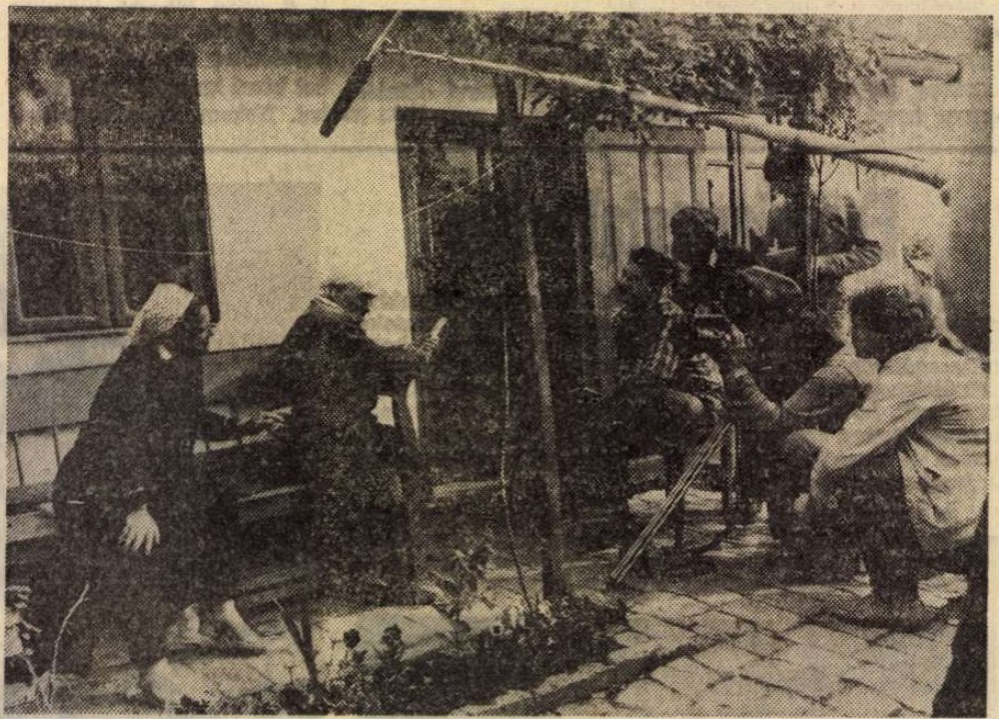
Tv-film készül — tizenkét színhely, 36 szereplő

Élt egyszer egy Teknyőkaparó

Befekinthetünk-e népünk
hiedelemvilágának mélysé-
geibe? Szellemi múltunk
kincsés kútjaiba? Polner Zol-
tán, a szellemi néprajz föl-
kérletlenül is hivatásos gyűj-
tője, erre határozott igennel
felel. Ez az „igen” eddigi
tevékenysége. Ő fedezte fel
a néprajz számára a Tek-
nyőkaparót, kinek alakjában
ötvöződnék a táltos hagyo-
mányok, az apokaliptikus lá-
tomásai — természetesen
folklorizáltan — a modern
technikától való félelemmel.
Eddig két tv-film készült
néprajzi gyűjtéseinek anyá-
gából. A készülő harmadik
a Teknyőkaparó alakját hozza
elénk a lassan teljesen
köddé váló, elenyésző múlt-
ból. A matuzsálemi kor fe-
lé tartó szereplők emlékeze-
tének rejtett zugaiból elemi
erővel és megejtő bájjal
törnek föl a néphit „cserép-
töredékei”, amiből hozzár-
tók „kezek”, agyak egészét
akarnak tudnak formálni.
Az egyik emlékező szerint:
„A nagyapámmal együtt dol-
gozott a Teknyőkaparó...”
A másik látatja velünk,
ahogyan készíti a Maros-
parti fűzesben a sütőtek-
nyőt... Elhiggyük: élt!...
A tv-filmet készítő stábot
Klárafalván meglettük mun-
ka, azaz forgatás közben.
Képünkön: a szerkesztő Klá-
rafalván

rály Zoltán; a rendező-ope-
rator Rozsnyai Aladár. Al-
más Imrénét és Boros Fe-
rencet (aki 83-ik évében jár)
a filmíró Polner Zoltán kér-
dezi, vallatja. (Fotó: Pintér
József.)
Figyeljünk csak, miről
beszél Almásiné!
— Mit mondt az a Tek-
nyőkaparó? — kérdezi Pol-
ner Zoltán.
— Uri pompa, üres kony-
ha...
— Azt, hogy kell érteni?
— Hogy mindenki a bolt-
ból fog élni! Nem tartunk
otthon, csak ami kell...
Mert nincs kamra?
— Uri pompa?! Hogy
értsem?
— Amilyen szőnyegen az
urak jártak régen, ami bel-
jebb van — mutat a belső
szoba felé — az az uri pom-
pa...
— Ez már megvan?
— Mindnyájunknál, még
az utolsó szegény napszá-
mosnál is...
— Miért?
— Hát, mert jólétünk
van...
— Ez miért baj?
— Nem baj, ide ezt így
jósolták, hogy így fog len-
ni...
— Ezt az öreg teknyős
mondta?
— Az...
— Kij volt ez az öregem-
ber?

— Egyszerű cigányember
volt... Egyszerű jó maga-
tartású cigányember...
— De az üres kamrát is
mondta...
— Igen, mert a nagy há-
zakat is úgy építik, hogy
nincsen kamra, amit már
mondtam.
— Az a Teknyőkaparó be-
szélt a világ végéről is...
— Hát beszélt olyasmit
is... Ezt többféleképpen
mondják. Az öreg bácsik
beszélték, a nagytatám, ott,
Vásárhelyen, az mondta...
a világvége akkor érkezik,
amikor... van egy virág,
nem is tudom a nevét, szó-
val, majd amikor annál nem
lesz közepe, a szegény elmú-
lik... Nem lesz szegény...
— Kik tudták a szegényt
azelőtt?
— Hát csak jobban tud-
ták, mint máma...
— A lányok, nem?
— Persze a lányok!
— Azok most nem tudnak
szegényt?
— Hát tudnak? Nem!
— Van erre példa?
— Van, van, sok... Sok
példa van rá...
— Azelett nem mentek
az utcán összelelkelve én
harminchéves házas vagyok,
de a vőlegényemet se ölel-
tem meg az utcán, hogy lás-
sák...
— Miért tudott jóslani a
Teknyőkaparó?

— Azt mondják, az olyan
látó volt... Jövendölátónak
mesélték... Azt is látta,
akit elvesztettek...
— S hogy lesz az a világ-
vége?
— Úgy beszélte az a Tek-
nyőkaparó, van a világon
egy olyan hely a magyar
földön, ahol van egy hárm-
halom. Annak a hárm-
halomnak a tetején van egy
kereszt, egy katolikus ke-
reszt, s már mindenféle
nagy lesz a csata, amikor a
két győztes odatérdel... S

tudja, hol van ez? Nem is
messze mihozzánk. Úgy hív-
ják, hogy Ördögös. Derek-
egyháza határában van. En-
azon a dombon játszottam
gyerekkoromban...
— A Teknyőkaparó mon-
dta, hogy ott lesz a csata?
— O mondta... Azért
tudja úgy gondolom, az is
kenyeret evett. Úgy, mint
mink...
Boros Feri bácsi katona-
ként eljutott messzire, Bras-
sóba, Prágába, olasz föld-
re... Ezt vallja a jövendő
emberről:

— En nem láttam, csak
hallottam...
— Hogy tudja, mit mon-
dott a Teknyőkaparó: mi-
kém lesz az a világ vége?
— Hát tüzzel, vérrrel. Itt a
környékünkön, mindenféle
égetik a gázt. Jön a föld
melyéből. És ha egyszer
meggyullad mind?!...
*
Régi hiedelmek, mai élmé-
nyekkel, megfigyelésekkel
összefonódnak. Érdekes, ta-
nulmányos filmnek ígérkezik a
Teknyőkaparó.

B. GY.